

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 27/2014 rd

Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av överenskommelsen om ändring av den nordiska konventionen om arv och med förslag till lagar om sättande i kraft av de bestämmelser i överenskommelsen som hör till området för lagstiftningen, om tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning om arv och om ändring av 26 kap. 20 § i ärvdabalken

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 10 februari 2015 regeringens proposition om godkännande av överenskommelsen om ändring av den nordiska konventionen om arv och med förslag till lagar om sättande i kraft av de bestämmelser i överenskommelsen som hör till området för lagstiftningen, om tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning om arv och om ändring av 26 kap. 20 § i ärvdabalken (RP 361/2014 rd) till lagutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Outi Kemppainen, justitieministeriet
- tingsdomare Susanne Möller, Helsingfors tingsrätt
- häradsskrivare Paula Ojaniemi, Magistraten i Helsingfors
- advokat Hilikka Salmenkylä, Finlands Advokatförbund.

Dessutom har skriftliga yttranden lämnats av

- Helsingfors hovrätt
- professor Markku Helin.

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslås det att riksdagen godkänner den i Köpenhamn den 1 juni 2012 mellan de nordiska länderna ingångna överenskommelsen om ändring av konventionen om arv, testamente och boutredning. Genom ändringarna görs de bestämmelser i konventionen som gäller tillämplig lag förenliga med de bestämmelser som tillämpas i Europeiska unionen. I propo-

sitionen ingår ett förslag till lag om sättande i kraft av de bestämmelser i avtalet som hör till området för lagstiftningen. Den nämnda lagen avses träda i kraft samtidigt som överenskommelsen vid en tidpunkt som fastställs genom förordning av statsrådet.

Dessutom föreslås att det stiftas en lag om tillämpning av Europaparlamentets och rådets

förordning om arv. I lagen tas in sådana kompletterande bestämmelser om behöriga domstolar och om den myndighet som utfärdar europeiska arvsintyg som tillämpningen av förordningen kräver. I propositionen föreslås det även att en hänvisning till förordningen fogas till ärvda-

balken. Lagarna avses träda i kraft den 17 augusti 2015.

Propositionen hänför sig till tilläggsbudgetpropositionen för 2015 och avses bli behandlad i samband med den.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Allmänt

I propositionen föreslås kompletterande bestämmelser som förutsätts av tillämpningen av Europeiska unionens arvsförordning och godkännande av ändringen av den nordiska konventionen om arv genom en s.k. blankettlag. I samband med beredningen av förordningen ansåg lagutskottet (LaUU 20/2011 rd) att det nordiska samarbetet är viktigt och understödde målet att de nordiska konventionerna ska kunna tillämpas i relationerna mellan Finland och Sverige också efter att samma fråga reglerats genom unionslagstiftning. Förhandlingarna resulterade i ett undantag för Finland och Sverige i fråga om artikel 75 i EU:s arvsförordning. Finland och Sverige kan vid sidan av arvsförordningen tillämpa den nordiska konventionen om arv. I samband med beredningen av EU:s arvsförordning inleddes 2012 en revidering av den nordiska konventionen om arv. Avsikten var att bevara det gemensamma nordiska avtalssystemet. Genom den nu aktuella överenskommelsen om ändring av konventionen ändras bestämmelserna om tillämplig lag i den nordiska konventionen om arv så att de till sitt innehåll motsvarar bestämmelserna i Europeiska unionens arvsförordning, varvid det är möjligt att bevara en nordisk likställighet. Till sitt innehåll gäller ändringarna i den nordiska konventionen om arv framför allt lagvalsregler. Finland och Sverige ska tillämpa de bestämmelser om tillämplig lag som överensstämmer med Europeiska unionens arvsförordning och de övriga nordiska länderna tillämpar den nordiska konventionen om arv.

Sammantaget anser utskottet propositionen vara behövlig och angelägen. Utskottet tillstyrker godkännandet av överenskommelsen om ändring av konventionen om arv och att lagförslagen godkänns utan ändringar.

Exekvatur

Regeringen föreslår bestämmelser om behörig myndighet för erkännande av och verkställbarhetsförklaring i fråga om domar som meddelats med stöd av arvsförordningen. Det föreslås att tingsrätterna ska vara behörig myndighet. Förfarandet med erkännande och verkställbarhetsförklaring enligt förordningen är i det stora hela likadant som i övriga rättsakter som Europeiska unionen antagit på privaträttens område, dvs. ett beslut om fastställelse meddelas utan att motparten hörs och ändring söks inom 30 dagar från delgivningen av beslutet. Därmed har lagtillämparen lämnats endast liten prövningsrätt.

Alternativen vid valet av behörig myndighet är att centralisera ärendena till en eller några myndigheter eller att tillämpa ett decentraliserat system. Det faktum att ärendena är så få kan tala för centralisering. Däremot är det skäl att granska situationen i förhållande till själva förfarandet och till de nationella arrangemangen för andra liknande instrument. Att tingsrätterna utses till behörig domstol följer den systematik som valts i Europeiska unionens övriga rättsakter på privaträttens område och vid fastställandet av nordiska domar. Detta område omfattar förutom familjerättsliga även rent obligationsrättsliga frågor. Att centralisera fastställandet av ärenden som hör till arvsförordningen till en eller några få domstolar skulle innebära en avvikelse från denna systematik. Fastställandet av utländska

beslut på privaträttens område har centraliserats till en enda domstol endast i fråga om andra beslut än sådana som avses i Europeiska unionens förordningar eller i nordiska överenskommelser.

Enligt justitieministeriet är de senaste årens erfarenheter av ett decentraliserat exekvatorsystem i samband med tillämpningen av EU:s underhållsförordning (nr 4/2009) positiva. De lokala tingsrätterna utanför Helsingfors har meddelat exekvaturbeslut med god sakkunskap och till och med snabbare än i Helsingfors.

Utskottet ser det särskilt i familjerättsliga ärenden som viktigt att den behöriga myndigheten finns så nära den sökande som möjligt. Med hänsyn till domstolarnas begränsade resurser och effektiviseringsstrycket har utskottet dock förståelse för att också en centralisering av ärendena får understöd. I fråga om ärenden som inte gäller EU:s medlemsstater eller de nordiska länderna tillämpas till följd av det ringa antalet ärenden ett centraliserat system. Utskottet upprepar sin ståndpunkt i betänkandet om underhållsskyldighet från 2013 (LaUB 1/2013 rd) att förfarandena för erkännande av eller verkställbarhetsförklaring för utländska avgöranden har grundat sig på olika lagar, och att förfarandena har differentierats genom nya internationella fördrag och ny EU-lagstiftning. En del av exekvaturärendena har i första instans centraliserats till Helsingfors hovrätt. Vissa av de familjerättsliga och obligationsrättsliga exekvaturärendena handläggs å sin sida i den regionalt behöriga tingsrätten, varvid sökande av ändring styrs till områdets hovrätt. Det är ett komplicerat och svåröverskådligt system. En ändamålsenlig behandling av familje- och obligationsrättsliga exekvaturärenden förutsätter god förtrogenhet med internationell privaträtt. Det talar enligt utskottet för att systemet utvecklas så att handläggningen av exekvaturärenden i mån av möjlighet centraliseras såväl i första instans som i besvärinstans. Utskottet konstaterar att konsekvenserna av det decentraliserade exekvatorsystemet på domstolarnas arbetsmängd och på rättsvården måste utvärderas under kommande år. En eventuell centralisering ska utifrån erfarenheterna bedömas som en del av en större helhet och med

beaktande av hela systemet, och inte med tanke på ett enskilt instrument.

Arvsintyg

För att underlätta skötseln av gränsöverskridande arvsfrågor införs genom arvsförordningen en enhetlig handling, dvs. det europeiska arvsintyget. Tillämpningen av EU:s arvsförordning förutsätter att det utses en nationell myndighet som utfärdar europeiska arvsintyg. Arvsintyget utfärdas i den medlemsstat vars domstolar är behöriga i arvsfrågor. Den myndighet som utfärdar intyget kan vara antingen en domstol eller någon annan myndighet som enligt nationell lag är behörig att handlägga arvsfrågor. I propositionen föreslås det att magistraten ska vara utfärdande myndighet.

En arvinge kan använda intyget för att bevisa den andel av kvarlåtenskapen som tillkommer honom eller henne, och förvaltaren av dödsboet kan med hjälp av intyget bevisa sin befogenhet i ärenden som gäller boförvaltningen. Intygets rättskraft gäller dock inte frågor som inte omfattas av förordningens tillämpningsområde, till exempel frågor som gäller fastställande av faderskap eller huruvida en viss egendom har tillhört arvlåtaren.

Av de myndigheter som i Finland sköter arvsfrågor finns det två som kan väljas för uppgiften: tingsrätten eller magistraten. Ett av målen med reformen av rättsvården är att domstolarna inte ska behandla sådana ärenden som utan att rättssäkerheten äventyras kan avgöras inom förvaltningen eller vid alternativa förfaranden för att lösa tvister. När arvsintyg utfärdas är det inte fråga om att avgöra en arvstvist, eftersom intyg inte får utfärdas om de omständigheter som ska bevisas har bestridits. Den ostridiga karaktären hos utfärdandet av arvsintyg talar för att uppgiften bättre passar en annan myndighet än tingsrätten. Magistraterna sköter många sådana ostridiga uppgifter som kan ha betydande rättsverkningar. Magistraterna svarar bland annat för förandet av registret över äktenskapsförordsa-
renden och gåvoärenden och registret över ärenden som gäller samboförhållanden. Magistraterna fastställer också delägaruppgifterna i bouppe-

teckningar. Vid magistraterna utfärdas också många olika slags intyg för internationella ändamål. Magistraterna sköter således redan nu rättsliga uppgifter som även gäller familje- och arvsfrågor och har sådan juridisk sakkunskap som hänför sig till dem.

Det är enligt utskottet motiverat att utse magistraten till den myndighet som utfärdar arvsintyg. Eftersom antalet ansökningar som gäller intyg i synnerhet i början sannolikt kommer att vara litet, menar utskottet att det kan vara ändamålsenligt att centralisera utfärdandet av intyg till en magistrat eller några magistrater. För detta ändamål finns det i lagen ett bemyndigande att utfärda förordning.

Tillämpningen av den nordiska konventionen om arv

Ikraftträdandet av överenskommelsen om ändring av den nordiska konventionen om arv säkerställer att det gemensamma nordiska avtalssystemet

met bevaras, om än i en mera begränsad form än i nuläget, och möjliggör fortsättningsvis avtal som gäller arv mellan de nordiska länderna. Det är principiellt viktigt att det nordiska perspektivet beaktas särskilt. Utskottet konstaterar att eftersom de olika nordiska länderna har valt varierande lösningar för den europeiska integrationen är det viktigt att omsorgsfullt utreda hur vi på lämpligaste sätt kan bevara den nordiska rättsliga enhetligheten och uppdatera den utifrån dagens krav.

Utskottets förslag till beslut

Riksdagen

godkänner överenskommelsen om ändring av den mellan de nordiska länderna ingångna konventionen om arv, testamente och boutredning och

godkänner lagförslagen utan ändringar.

Helsingfors den 20 februari 2015

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Anne Holmlund /saml
vordf. Stefan Wallin /sv
medl. James Hirvisaari /ml
Suna Kymäläinen /sd
Aino-Kaisa Pekonen /vänt
Jaana Pelkonen /saml

Jani Toivola /gröna
Kari Tolvanen /saml
Ari Torniainen /cent
Kaj Turunen /saf
Peter Östman /kd
ers. Anne Louhelainen /saf.

Sekreterare var

utskottsråd Kirsi Pimiä.